

ศาลฎีกาพิพากษายกฟ้องคดีการยื่นขอรับสิทธิบัตรสำหรับสิ่งประดิษฐ์โดย AI

นพรัตน์ พิริยานสรณ์**

ในปัจจุบันที่โลกเข้าสู่ยุค 5G (Generation 5) ซึ่งเป็นรุ่นที่ ๕ ของการสื่อสารแห่งอนาคตที่ไม่จำกัดเฉพาะโทรศัพท์มือถือเท่านั้น แต่รวมถึงอุปกรณ์ทุกชนิดที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้นั้น^๑ Artificial Intelligence (AI) เป็นอีกหนึ่งเทคโนโลยีที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องควบคู่กันมาโดยตลอด โดย AI เริ่มทวีบทบาทและความสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์ทั้งโลกในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านวิศวกรรม การแพทย์ ศิลปะ กฎหมาย เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น หุ่นยนต์ช่วยผ่าตัด^๒ ภาพยนตร์ที่สร้างโดย AI^๓ หรือผู้ประกาศข่าว AI^๔

คำว่า “Artificial Intelligence” (AI) นั้น IBM ให้คำอธิบายว่า เป็นเทคโนโลยีที่ช่วยให้คอมพิวเตอร์และเครื่องจักรสามารถจำลองความฉลาดของมนุษย์และความสามารถในการแก้ไขปัญหาได้^๕ และโดยที่ AI มีบทบาทและความสำคัญมากขึ้นในปัจจุบัน สำนักงานราชบัณฑิตยสภาจึงได้บัญญัติคำศัพท์ใหม่เพื่อใช้ทับศัพท์แทน คือ “ปัญญาประดิษฐ์”^๖

ที่มา : ภาพจากเว็บไซต์ Freepik
<https://shorturl.at/MxO23>

*นักกฎหมายกฤษฎีกาชำนาญการพิเศษ ฝ่ายค้นคว้าและเปรียบเทียบกฎหมาย กองกฎหมายต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

^๑ https://www.ops.go.th/th/content_page/item/701-5g, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗

^๒ <https://www.bangkokbanksme.com/en/da-vinci-surgical-assistant-robot>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗

^๓ <https://www.youtube.com/watch?v=SXANNuYS3vY>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗

^๔ <https://www.bangkokbiznews.com/business/business/1119734>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗

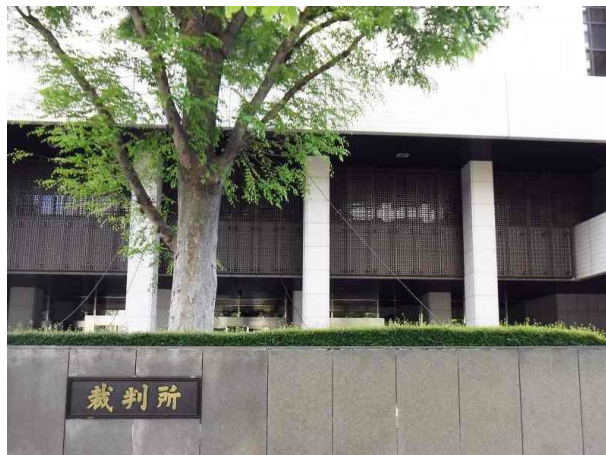
^๕ <https://www.ibm.com/topics/artificial-intelligence>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗

^๖ <https://www.facebook.com/RatchabanditThai/photos/a.2519695738088506/2527567403968006/>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗

เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๗ ศาลแขวงโตเกียวมีคำพิพากษาว่าไม่ให้จดทะเบียนสิทธิบัตรให้แก่การประดิษฐ์ที่ AI ประดิษฐ์ขึ้น โดยมีประเด็นข้อพิพาทที่ต้องพิจารณาว่า AI ซึ่งมีโปรแกรมเมอร์นั้นจะได้รับการยอมรับให้เป็นผู้ประดิษฐ์ได้หรือไม่

คดีนี้ โจทก์ได้ยื่นขอรับสิทธิบัตรในปี พ.ศ. ๒๕๖๔ ให้แก่ DABUS หรือ Device for the Autonomous Bootstrapping of Unified Sentience ซึ่งเป็นระบบ AI ที่พัฒนาโดย Stephen Thaler นักวิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์และประธานของ Imagination Engines (เป็นบริษัทเทคโนโลยี AI) โดยระบุชื่อผู้ประดิษฐ์ว่า “DABUS, AI ซึ่งประดิษฐ์สิ่งประดิษฐ์นี้โดยอัตโนมัติ” แต่สำนักงานสิทธิบัตรของญี่ปุ่นปฏิเสธคำขอดังกล่าวโดยให้เหตุผลว่า ผู้ประดิษฐ์จำกัดไว้เฉพาะ “มนุษย์” ตามกฎหมาย เป็นเหตุให้โจทก์ซึ่งเป็นวิศวกรที่อาศัยอยู่ในสหรัฐอเมริกายื่นฟ้องคดีในปี พ.ศ. ๒๕๖๖ เพื่อคัดค้านคำสั่งปฏิเสธคำขอดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่าคำสั่งปฏิเสธนั้นผิดกฎหมาย

ศาลแขวงโตเกียวพิพากษายกฟ้องคดีนี้โดยให้เหตุผลว่า สิทธิบัตรใช้ได้กับการประดิษฐ์ที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตรและข้อสันนิษฐานของกฎหมายว่า “ผู้ขอรับสิทธิบัตรต้องเป็นบุคคลธรรมดา (Natural Person)” แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ศาลมีมติวินิจฉัยว่าเนื้อหาของการประดิษฐ์ดังกล่าว (the content of the invention) เป็นไปตามข้อกำหนดด้านสิทธิบัตรหรือไม่

ศาลแขวงโตเกียว Chiyoda ward

ที่มา : <https://japannews.yomiuri.co.jp/society/crime-courts/20240517-186568/>

นากาชิมะ โมโตะยูกิ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงโตเกียว อธิบายว่า พระราชบัญญัติสิทธิบัตรของญี่ปุ่นบัญญัติให้สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ เป็นผลิตภัณฑ์จากกิจกรรมของมนุษย์ ดังนั้นสิ่งประดิษฐ์โดย AI นั้นจึงไม่สามารถขอรับสิทธิบัตรได้ พร้อมให้ความเห็นว่า เนื่องจากกฎหมายสิทธิบัตรปัจจุบันไม่ได้คำนึงถึงสิ่งประดิษฐ์ที่สร้างสรรค์โดย AI รัฐสภาจึงควรพิจารณาถึงความจำเป็นในการออกกฎหมายดังกล่าวโดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดจาก AI ด้วย^๗

^๗ สรุปและเรียบเรียงจาก <https://www.japantimes.co.jp/news/2024/05/17/japan/crime-legal/ai-patent-ruling/> และ <https://japannews.yomiuri.co.jp/society/crime-courts/20240517-186568/> สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗

เหตุผลที่ศาลญี่ปุ่นพิพากษายกฟ้องคดีนี้ สืบเนื่องมาจากว่า The Patent Act (Act No. 121 of April 13, 1959)^๘ ซึ่งเป็นกฎหมายว่าด้วยสิทธิบัตรของญี่ปุ่น ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “สิ่งประดิษฐ์” (Invention) ไว้ใน Article 2^๙ ว่า หมายความว่า “การสร้างสรรคความคิดทางวิชาการขั้นสูงโดยใช้กฎแห่งธรรมชาติ” ประกอบกับ Article 36 (1)^{๑๐} บัญญัติให้ผู้ที่ประสงค์จะขอรับสิทธิบัตรต้องยื่นคำขอที่มีรายละเอียด ได้แก่ (i) ชื่อและภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ของผู้ขอรับสิทธิบัตร โดยใช้คำว่า “特許出願人の氏名” และ (ii) ชื่อและภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ของผู้ประดิษฐ์ โดยใช้คำว่า “発明者の氏名” ซึ่งชื่อนี้หมายถึงชื่อเต็มของบุคคล (ระบบชื่อเต็มของญี่ปุ่นเริ่มต้นด้วยนามสกุล (Surname) ตามด้วยชื่อที่ตั้งให้ (Given name) ต่างจากระบบชื่อเต็มของไทยที่เริ่มต้นด้วยชื่อที่ตั้งให้และตามด้วยนามสกุล) ด้วยเหตุผลนี้ ศาลญี่ปุ่นจึงพิพากษาว่าสิ่งประดิษฐ์ที่ AI ประดิษฐ์ขึ้นไม่อาจขอรับสิทธิบัตรได้ เนื่องจาก AI ไม่ใช่บุคคลธรรมดา (Natural Person) ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร (เป็นการตีความอย่างเคร่งครัดว่า ผู้ประดิษฐ์ต้องเป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น)

เปรียบเทียบกับกฎหมายไทย คือ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งให้ความคุ้มครองแก่การประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์แล้ว ผู้ขอรับสิทธิบัตรตามพระราชบัญญัติฯ ต้องมีคุณสมบัติอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๔^{๑๑} ประกอบกับมาตรา ๖๕^{๑๒} ซึ่งมาตรา

^๘ <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3118/en>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗

^๙ (Definitions)

Article 2 (1) The term “invention” as used in this Act means a highly advanced creation of technical ideas utilizing **the laws of nature**.

etc.

etc.

^{๑๐} (Patent Applications)

Article 36 (1) A person seeking a patent must submit a written application to the Commissioner of the Japan Patent Office stating the following:

(i) **the name** and domicile or residence of the applicant for the patent; and

(ii) **the name** and domicile or residence of the inventor.

etc.

etc.

^{๑๑} มาตรา ๑๔ บุคคลซึ่งจะขอรับสิทธิบัตรได้ต้องมีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(๑) มีสัญชาติไทย หรือเป็นนิติบุคคลที่มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในประเทศไทย

(๒) มีสัญชาติของประเทศที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญาหรือความตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิบัตรซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วย

(๓) มีสัญชาติของประเทศที่ยินยอมให้บุคคลสัญชาติไทยหรือนิติบุคคลที่มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในประเทศไทยขอรับสิทธิบัตรในประเทศนั้นได้

(๔) มีภูมิลำเนาหรืออยู่ในระหว่างการประกอบอุตสาหกรรมหรือพาณิชย์กรรมอย่างแท้จริงและจริงจังในประเทศไทย หรือประเทศที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญาหรือความตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิบัตรซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วย

^{๑๒} มาตรา ๖๕ ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๐ มาตรา ๑๑ มาตรา ๑๒ มาตรา ๑๓ มาตรา ๑๔ มาตรา ๑๕ มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๗ มาตรา ๑๘ มาตรา ๑๙ มาตรา ๒๐ มาตรา ๒๑ มาตรา ๒๒ มาตรา ๒๓ มาตรา ๒๔ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๘ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๐ มาตรา ๓๑ มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๓ มาตรา ๓๔ มาตรา ๓๕ มาตรา ๓๖ มาตรา ๓๗ มาตรา ๓๘ มาตรา ๓๙ มาตรา ๔๐ มาตรา ๔๑ มาตรา ๔๒ มาตรา ๔๓ มาตรา ๔๔ และมาตรา ๕๓ ในหมวด ๒ ว่าด้วยสิทธิบัตรการประดิษฐ์มาใช้บังคับในหมวด ๓ ว่าด้วยสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์โดยอนุโลม

๑๔ นั้นกำหนดคุณสมบัติของบุคคลผู้ยื่นคำขอรับสิทธิบัตรโดยยึดตามสัญญาชาติของผู้ยื่นคำขอ หรือ ภูมิลำเนาในการประกอบอุตสาหกรรมหรือพาณิชย์กรรม นอกจากนี้ มาตรา ๑๗^{๑๓} ได้บัญญัติให้การขอรับสิทธิบัตรเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยกฎกระทรวง^{๑๔} โดยคำขอรับสิทธิบัตรต้องระบุชื่อที่แสดงถึงการประดิษฐ์ แต่ไม่ได้กำหนดให้ระบุนายละเอียดเกี่ยวกับผู้ประดิษฐ์ไว้ ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายญี่ปุ่นดังที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นว่าต้องระบุนายละเอียดเกี่ยวกับชื่อของผู้ขอรับสิทธิบัตรและผู้ประดิษฐ์ไว้ (Article 36 (1) (i) และ (ii))

ปัจจุบันนี้ยังไม่มี การขอรับสิทธิบัตรให้แก่การประดิษฐ์ที่ AI สร้างสรรค์นั้นตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตรฯ เกิดขึ้น กรณีจึงต้องติดตามพัฒนาการในเรื่องนี้จากแนวปฏิบัติของต่างประเทศ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลศึกษาเปรียบเทียบสำหรับการแก้ไขเพิ่มเติม/ปรับปรุงกฎหมายเรื่องนี้ให้สอดคล้อง เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อไป

^{๑๓} มาตรา ๑๗ การขอรับสิทธิบัตรให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยกฎกระทรวง คำขอรับสิทธิบัตรให้มีรายการดังต่อไปนี้

- (๑) ชื่อที่แสดงถึงการประดิษฐ์
- (๒) ลักษณะและความมุ่งหมายของการประดิษฐ์

(๓) รายละเอียดการประดิษฐ์ที่มีข้อความสมบูรณ์รัดกุมและชัดเจน อันจะทำให้ผู้มีความชำนาญในระดับสามัญในศิลปะหรือวิทยาการที่เกี่ยวข้องสามารถทำและปฏิบัติการตามการประดิษฐ์นั้นได้ และต้องระบุวิธีการในการประดิษฐ์ที่ดีที่สุดที่ผู้ประดิษฐ์จะพึงทราบได้

- (๔) ข้อถ้อยสิทธิโดยชัดเจน
- (๕) รายการอื่นตามที่กำหนดโดยกฎกระทรวง

ในกรณีประเทศไทยเข้าเป็นภาคีแห่งความตกลงหรือความร่วมมือระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิบัตร หากคำขอรับสิทธิบัตรเป็นไปตามที่กำหนดในความตกลงหรือความร่วมมือระหว่างประเทศดังกล่าว ให้ถือว่าคำขอดังกล่าวเป็นคำขอรับสิทธิบัตรตามพระราชบัญญัตินี้

^{๑๔} ได้แก่ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒๑ (พ.ศ. ๒๕๔๒) ออกตามความในพระราชบัญญัติสิทธิบัตร